

SULLIVAN FERENC – KÁNTOR ZOLTÁN

A CSALÁD SZEREPE A KÜLHONI MAGYAROK
ISKOLAVÁLASZTÁSÁBAN

Az iskolaválasztás a modern oktatási rendszerek egyik legösszetettebb társadalmi döntése, amely túlmutat a pedagógiai vagy intézményi szempontokon, és szorosan összefügg a családi stratégiákkal, a társadalmi mobilitással, valamint a nemzeti és kulturális identitás átörökítésének kérdésével. Különösen élesen jelenik meg ez a dilemma a kisebbségi helyzetben élő közösségekben, ahol az oktatási nyelv megválasztása nem csupán tanulmányi útvonalat jelöl ki, hanem egyben identitásmegőrző döntéssé is válik. A szülők számára az iskola kiválasztása így nem pusztán a gyermek képességeire vagy az intézmény minőségére adott válasz, hanem a közösségi fennmaradás és a társadalmi érvényesülés közötti egyensúlykeresés része is. A magyar nyelvű oktatás helyzete nem érthető meg pusztán oktatáspolitikai szempontból: a tanulói létszámok alakulását elsősorban a népességfogyás, a migráció és a térbeli átrendeződés határozza meg. A *Kötelekek – Családkutatás a külhoni magyarok körében*¹ során vizsgált kérdések tudományos szempontból és nemzetpolitikai szempontból tehát egyaránt fontosak. A magyar nemzetpolitika egyik alapvetése az a tudományosan bizonyított tény, miszerint – gyermekkorban – az ismeretek elsajátításának leghatékonyabb módja az anyanyelven történő tanulás, amely így a gyermek és a közösség szempontjából egyaránt a legjobb döntés; ugyanis az a gyermek, akit nem magyar iskolába íratnak szülei, jó eséllyel felnőttként elvész a közösség számára. A kutatás ugyan nem az oktatásiintézmény-választás motivációinak, mintázatainak vizsgálatát tűzte ki célul, viszont a kutatás és korábbi vizsgálatok alapján is bizonyított, hogy a család meghatározó szerepet játszik az iskolaválasztásban. A térségre jellemző demográfiai fogyás² a kisebbségeket, így a külhoni magyar közösségeket is érinti; az asszimiláció miatt hangsúlyosabban, mint a

---

1 A kutatás eredményei megjelentek kötetben, valamint részletesebb feldolgozásban folyóiratban is. Fűrésztünde – Kántor Zoltán – Székely Levente (szerk.): *Kötelekek – Családkutatás a külhoni magyarok körében*. BGA Zrt – MCC – IKI – KINCS – NPKI: Budapest, 2024. *Kisebbségi Szemle*, 2025. 3–4. tematikus lapszáma.

2 Kiss-Kozma Georgina – Székely Levente: Demográfiai félelmeink: globális népességrobbanás vagy fogyás, előregedő népesség? *Kisebbségi Szemle*, 2025. 10 (3). 7–20.

többségi nemzethez tartozókat. A pozitív családkép³ és a nemzeti identitás⁴ meghatározóak az iskolaválasztási döntésekben.

Kulcsfontosságú a családok szerepe az iskolaválasztásban

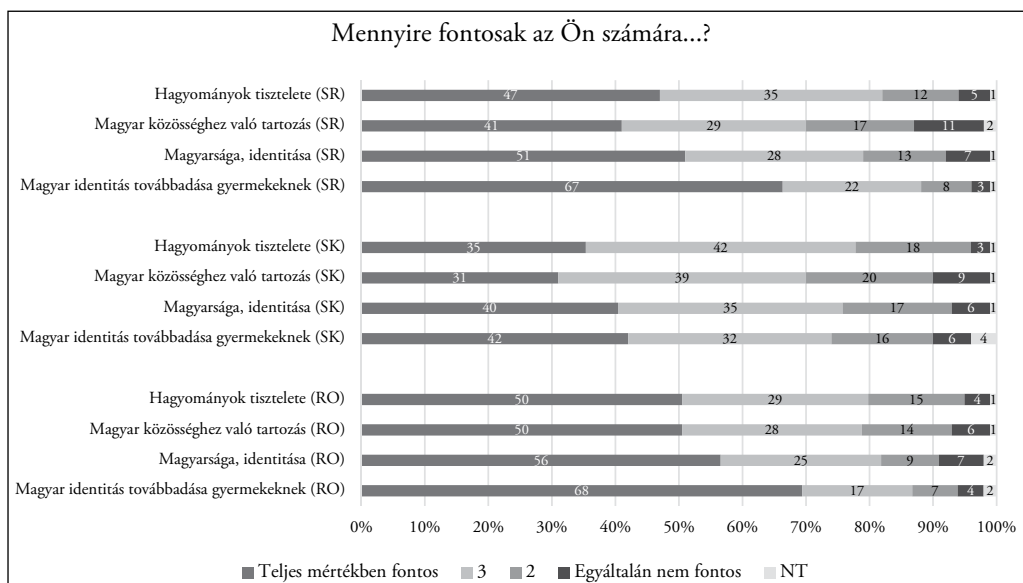
A családi döntések tétje azért különösen nagy, mert a tannyelvválasztás a gyermek nyelvi életútját hosszú időre pályára állítja. Az iskola nyelve befolyásolja a baráti kapcsolathálózatot, a kortárs identitást, az otthoni nyelvhasználat stabilitását, valamint azt is, hogy a család milyen intézményi terekbe (magyar vagy többségi) ágyazódik be. Az iskola a nyelvi-kulturális reprodukció egyik fő csatornája: az iskola a mindennapi nyelvhasználatot, a kortárs csoportot, a közösségi normákat és a kulturális emlékezet átadását is közvetíti. A Kopp Mária Intézet és a Nemzetpolitikai Kutatóintézet korábbi, 2018-as kutatása arra a következtetésre jutott, hogy a külföldi magyar közösségek jövője jelentős mértékben a családok döntésein múlik. A magyar intézményekkel – óvoda, iskola, civil szervezetek – élő kötődés növeli a közösségi részvételt és erősíti a kulturális folytonosságot. A családok támogatása ezért stratégiai jelentőségű nemzetpolitikai célként jelenik meg. Az iskolaválasztás kulcsa nem elsősorban az intézményekben, hanem a családi döntési térben is keresendő. A szülők nem csupán választanak az iskolák között, hanem identitás-, nyelv- és jövőképbeli stratégiát is alakítanak. A magyar közösségek fennmaradása szempontjából ezért meghatározó, hogy a családok milyen értéket tulajdonítanak a magyar nyelvű oktatásnak és közösségi intézményeknek.⁵ Mindezt kiemelkedően fontosak az olyan kezdeményezések, mint a magyar állam finanszírozásával 2016-ban elindított Kárpát-medencei Óvodafejlesztési Program, amelynek köszönhetően mintegy ezer óvoda, illetve bölcsőde létesült, illetve újult meg Felvidéken, Kárpátalján, Erdélyben és Partiumban, Vajdaságban, a Drávaszögben és Muravidéken is. A hasonló kezdeményezések növelik az érintett intézmények vonzerejét és versenyképességét, ezáltal hozzájárulva az identitás reprodukciójához.

A Kötelékek kutatás eredményei megerősítik azt a vélekedést, hogy a magyar identitás és annak továbbadása, valamint a magyar közösséghez tartozás és a magyar nemzeti hagyományok és szokások ápolása kifejezetten fontos a külföldi magyar közösségek számára. Erdélyben és különösen Vajdaságban a válaszadók a magyar identitás továbbadásának fontosságát hangsúlyozzák első helyen, Felvidéken kiegyenlítettebb értékekkel találkozhatunk.

3 Dusa Ágnes Réka – Fűrész Tünde – Pári András: Családkép és családi szerepek értékelése a határon túli magyarok körében. *Kisebbségi Szemle*, 2025. 10 (3). 21–40.

4 Engler Ágnes: Párkapcsolat és családtervezés a nemzeti identitás tükrében. *Kisebbségi Szemle*, 2025. 10 (3). 41–60.

5 Vita Emese (szerk.): *Fontos döntések – párválasztás és családalapítás külföldön*. Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.: Budapest, 2020.

1. ábra: Mennyire fontosak az Ön számára az alábbiak?

Erdélyben a válaszadók 85%-a számára teljes mértékben vagy inkább fontos a magyar identitás továbbadása, míg a saját magyar identitásáról 81, a magyar közösséghez való tartozásról 78%-uk nyilatkozott ugyanígy. Felvidéken a magyar identitás továbbadása a válaszadók 74%-a, saját magyarsága háromnegyedük számára fontos, míg a magyar közösséghez tartozásról tízből hét megkérdezett vélekedett ekként. Az egyes kérdések közötti legnagyobb eltérés Vajdaságban mutatkozik, ahol a magyar identitás továbbadása tízből több mint kilenc válaszadónak (91%), a saját magyar identitása 79%-nak, a magyar közösséghez tartozás szintén 70%-nak fontos. Hasonló arányokat tapasztalhatunk a hagyományok tisztelete, a szokások megőrzése terén is, amely mindhárom régióban a megkérdezettek mintegy nyolctizede számára inkább vagy teljes mértékben fontos.⁶

A külföldi családok anyanyelvű iskolaválasztásának kérdése nem függetleníthető a globális, regionális, állami keretek közötti társadalmi, valamint a lokális közösségeken belül zajló demográfiai, településszerkezeti, szociokulturális változásoktól, az értékstruktúrák átalakulásától. Mára elmondható, hogy nem csupán a Kárpát-medencében és Közép-Kelet-Európában, hanem globális szinten is egyre egyértelműbb kihívást jelent az ifjúsági korosztályt fokozottan érintő, tanulmányi vagy munkavállalási célú mobilitás mellett a nemzeti közösségekben az asszimilációs nyomás által is súlyosbított csökkenő

⁶ Sullivan Ferenc – Radnai Fanni: Identitás külföldön: magyarságtudat, iskolaválasztás, hitélet. In: Fűrész et al. (szerk.), 2024. *Közelékek*, i. m. 51.

gyermekvállalási hajlandóság, ennek következményeként a szűkülő korosztályok, a 30-40 évvel ezelőtti tanulói létszámokra optimalizált iskolahálózatok fenntarthatósága. Mindez különösen érzékeny kérdésként jelenik meg a peremterületeken, a nyelvhatáron és a szórványban, ahol a nemzetiségi iskolahálózat különösen elaprózott. A környező országok közül Szlovákiából és Szerbiából vannak adataink az újszülöttek születéskor regisztrált nemzetiségéről. Szlovákiában 2010 és 2024 között mintegy 10 százalékkal, Szerbiában viszont egy év kivételével folyamatos csökkenés eredményeként alig több, mint felére csökkent a magyar születések száma. Külhönban a hagyományos faluközösségek átalakulásával, az ifjúsági életszakasz és a legmagasabb iskolai végzettség megszerzésének kitolódásával, az etnikum- és felekezeti határok oldódásával, illetve a határok könnyebb átjárhatóságával párhuzamosan növekszik a vegyes házasságok aránya. A nagyvárosi szórványban a magyar nemzetiségűek akár 70%-a más nemzetiségűvel köt házasságot, ami alapvetően befolyásolja a születendő gyermekek intézményválasztását. Továbbra is jelentős kihívás, hogy a vegyes, az asszimiláció különböző fokain álló családok jelentős arányban választják a többségi nemzet tanintézményeit. Ezzel összefüggésben fontos kiemelni az anya szerepét a gyermek tanulásának elősegítésében, illetve a vegyes nyelvű családok magyar iskolaválasztását elősegítő kezdeményezéseket, például az Erdély szórványterületein sikerrel működtetett ún. afterschool-programot.⁷

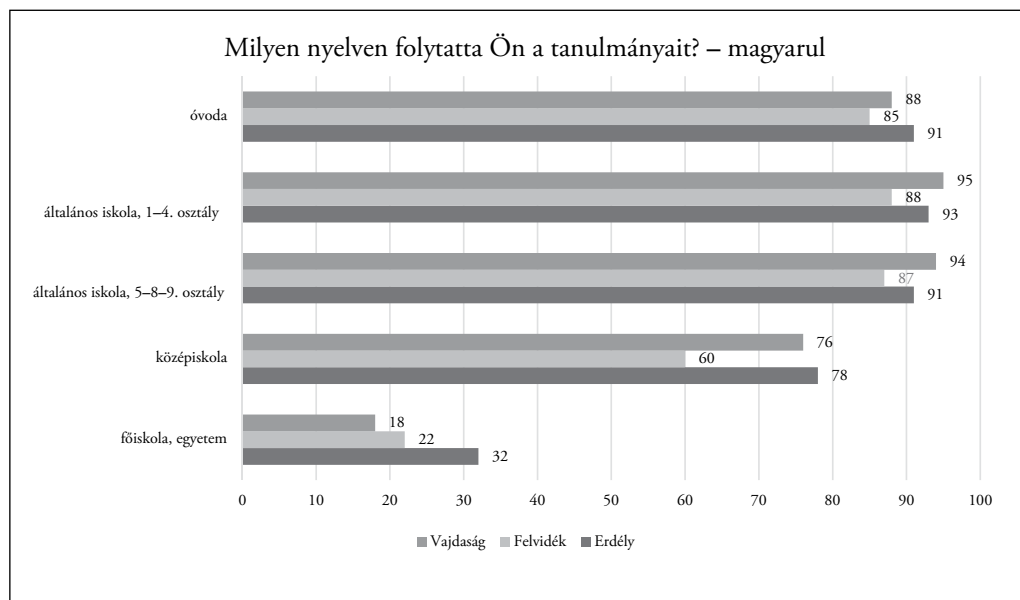
A Kárpát-medencei család- és ifjúságkutatások egyaránt rámutatnak arra, hogy az iskolaválasztási döntések elsődleges aktorai a szülők. Bár a közbeszéd gyakran hangsúlyozza a gyermek érdeklődését és preferenciáit, a valóságban az intézményi pálya kijelölése elsősorban családi döntés, amelyet a szülők értékrendje, társadalmi helyzete és jövőképe formál. A kisebbségi családok esetében ez a felelősség még hangsúlyosabbá válik: a tannyelv megválasztása tudatos identitáspolitikai döntés, amely meghatározza a gyermek későbbi nyelvhasználatát, közösségi kötődéseit és kulturális orientációját. Az iskolaválasztás nem csupán egyéni, hanem kollektív jelentéssel bíró cselekvés, amely a családon keresztül a kisebbségi közösség reprodukciójához is hozzájárul. A szórvány- és vegyes lakosságú térségekben a szülők iskolaválasztási döntései kulcsfontosságú tényezőt jelentenek a magyar tannyelvű oktatás fennmaradása szempontjából. A családok számára az oktatás stratégiai döntés. A szülők gyakran az oktatást tekintik a felemelkedés vagy státuszmegőrzés legfontosabb útjának. Különösen kisebbségi régiókban a továbbtanulás esélye meghatározza a választott intézményt.⁸

7 Az Iskola Alapítvány afterschool-programja lényegében egy napi egyszeri meleg ebédet is biztosító délutáni oktatási program a szórványban működő iskolák számára, amely a magyar kormány nemzetpolitikai államtitkárságának támogatásával valósul meg. A programban a 2025/2026-os tanévben közel háromezer diák vesz részt.

8 Vita Emese – Veres Valér (szerk.): *Változó ifjúság a Kárpát-medence országában*. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet: Kolozsvár, 2023. A kötet nagymintás ifjúságkutatásra (2020) épülő elemzései az elmúlt két évtized oktatási mobilitási változásait vizsgálják, ami közvetetten a szülői döntési minták átalakulását is jelzi.

A külhoni magyarok jelentős többsége a közoktatásban anyanyelvén tanul, de az iskolaválasztás motivációi sokrétűek

A kutatások azt mutatják, hogy bár a magyar gyermekek jelentős része anyanyelvén kezdi meg tanulmányait, továbbra is számottevő azok aránya, akik többségi oktatási intézményt választanak; becslések szerint a 2010-es évek elején Erdélyben a magyar gyerekek mintegy 12–14%-a nem anyanyelvén tanult az alapfokú képzésben.⁹ Az utóbbi évtized beiratkozási adatai azt mutatják, hogy a magyar gyermeklétszám több térségben csökken, ugyanakkor a változások térben differenciáltak. A városi régiókban sok esetben stabilabb vagy akár növekvő óvodai és iskolai létszám figyelhető meg, míg a falusi, kistelepülési térségekben erősebb a visszaesés. Ez részben a családok mobilitásával magyarázható: egyre gyakoribb, hogy a szülők nagyobb, központi intézményeket választanak, ami az oktatási intézményhálózat átalakulásához vezet.¹⁰

2. ábra: A tanulmányaikat magyarul folytatók aránya

9 Barna Gergő – Kapitány Balázs – Kiss Tamás – Márton János – Toró Tibor (szerk.): *Iskolák veszélyben: Tanulmányok a Székelyföldön kívüli magyar oktatás helyzetéről*. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet: Kolozsvár, 2016.

10 Tátrai Patrik – Ferenc Viktória – Rákóczi Krisztián – Márton János: *Közoktatási kör(tér)kép: A tanulói létszámok változása a Kárpát-medence külhoni magyar közösségeiben a 2010-es években*. Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont – Gondolat Kiadó: Budapest, 2022.

A családkutatás eredményei megerősítik, hogy óvodától az általános iskola végéig Erdélyben, Felvidéken és Vajdaságban továbbra is általánosnak mondható az anyanyelven történő tanulás a magyar nemzetiségű népesség körében. A középfokú oktatás terén főként Felvidéken látványosan elmarad ettől a magyar nyelvű oktatásban részt vevők aránya, részben a magyar nyelvű szakoktatás hiányos lefedettsége, részben a korai iskolaelhagyás miatt.

A *Kisebbségkutatás* folyóirat tematikus száma a szülőkkel felvett interjúkra épülő iskolaválasztási motivációkat vizsgálja. Papp Z. Attila kutatásvezető megállapítása szerint a kettős döntés modellje azért hasznos, mert lehetővé teszi, hogy a szülői választást ne kizárólag normatív keretben (hűség vs. elpártolás) értsük, hanem kockázatkezelési folyamatként. A szülők bizonytalan jövőről döntenek, és a számukra hozzáférhető jelzések alapján igyekeznek minimalizálni a gyermek jövőbeni veszteségeit. Ezek a jelzések lehetnek formálisak (továbbtanulási arányok, nyelvvizsgák, programkínálat), de gyakran informálisak: helyi tapasztalatok, rokonsági és baráti hálózatok, óvodapedagógusok véleménye, egyházi vagy civil közösségek diskurzusai. A döntés így társas döntés is: a választás a család helyi státuszáról és közösségi beágyazódásáról is üzen. Papp Z. Attila összegzése a döntési tényezőket több dimenzióban rendezi: makro- (állami szabályozás, oktatáspolitikai, nyelvpolitika), mezo- (intézményi kínálat, hálózatsűrűség, egyházi és civil szereplők, helyi elit), valamint mikro- (családi nyelvhasználat, erőforrások, aspirációk, gyermek sajátosságai) szinteken. Ugyanebben a keretben különösen termékeny az a megkülönböztetés, amely a döntési tényezőket nem „etnikai” és „nem etnikai” szempontok szembeállításaként kezeli, hanem azt hangsúlyozza: a kisebbségi élethelyzetben a látszólag „semleges” tényezők (minőség, közelség, reputáció) is etnicitással terhelt módon működnek. Például a közelség kérdése a szórványban közvetlenül etnikai kérdéssé válik, mert a közeli iskola gyakran többségi; a minőség és a reputáció pedig azért válik etnikai kérdéssé, mert a szülőknek el kell hinniük: a magyar intézmény nemcsak identitásban, hanem kompetenciában is erős.¹¹

A családok oktatásiintézmény-választása három szerkezeti tényező mentén ragadható meg. Elsőként az intézményi kínálat és a hálózatsűrűség: létezik-e a közelben magyar óvoda és iskola, stabil-e az osztályindítás, van-e középfokú folytatás, és milyen a szakmai kínálat. Másodszor az asszimilációs környezet: tömb vagy szórvány, a helyi etnikai arányok változása, valamint a egyes házasságok arányának alakulása. Harmadszor a nyelvi biztonság: a szülők mennyire hisznek abban, hogy a magyar intézményben is megszerezhető a magas államnyelvi kompetencia, illetve hogy a magyar tannyelv nem jelent

11 Papp Z. Attila: Az iskolaválasztás motivációi és kisebbségi perspektívái. *Kisebbségkutatás*, 2012. 21 (3) 399–417.

hátrányt a későbbi továbbtanulásban. A három tényező nem független egymástól.¹² A tematikus lapszám regionális szövegei azt is hangsúlyozzák, hogy a „semlegesnek” tűnő döntési szempontok (közelség, minőség, reputáció) kisebbségi környezetben óhatatlanul etnicitással terheltek, mert a választás intézményi nyelve a közösségi beágyazódást is kijelöli.¹³

A családi döntések nem csupán az óvodai és az első osztályba történő beiratkozásnál történnek, hanem lényegében minden oktatási ciklusváltásnál (legyen szó akár a képzési forma választásáról, akár a tanulás folytatása más településen). A magyar nyelvű óvodai és alapfokú oktatási pálya a vizsgált három régióban magas, míg középfokon jelentős visszaesés figyelhető meg. Erdélyben a magyar óvodai arány 91%, az alsó tagozaton 93%, a középiskolában 77%. Felvidéken ugyanez 85%, 88% és 60%. Vajdaságban 88%, 95% és 75%. A családkutatás arra utal, hogy az első intézményválasztás (óvoda/alsó tagozat) sok esetben stabil, míg a második döntési pont (az általános iskola és a középiskola közötti átmenet) jár a legnagyobb lemorzsolódási kockázattal.

Az intézményválasztás a közösség jövője szempontjából is kulcsfontosságú döntés

A Magyar óvodásnak lenni jó! óvodakutatásra fókuszáló kiadványban is középpontba kerül a szülők óvodai intézményválasztása. A kutatók arra a következtetésre jutnak, hogy a magyar nyelvű óvoda választása gyakran azért történik, mert a szülők később magyar iskolát szeretnének a gyermeknek, így a döntés egy hosszabb oktatási pálya első lépése. A felmérésben hangsúlyosan megjelent, hogy a magyar óvoda „nyelvi folytonosságot” biztosít az iskolaválasztás felé. Ez azt mutatja, hogy az iskolaválasztási szándék már óvodáskorban jelen van.¹⁴

A magyar tannyelvű intézmény választása sok család számára az identitásmegőrzés eszköze, ugyanakkor a döntésekben pragmatikus tényezők – például a továbbtanulási esélyek, a kétnyelvűség előnyei vagy az intézményi minőség – is jelentős szerepet játszanak. A döntési folyamat különösen összetett a egyes etnikai vagy nyelvi háttérű családokban,

12 Uo.

13 *A Kisebbségkutatás* folyóirat 2012. 3. számában megjelent tanulmányok: Morvai Tünde – Szarka László: *A magyar tannyelvű iskolák választása Dél-Szlovákiában*; Ferenc Viktória – Séra Magdolna: *Iskolaválasztás Kárpátalján*; Bodó Barna – Márton János: *Magyar iskolaválasztás Erdélyben*; Szügyi Éva: *Iskolaválasztás a Délvidéken*.

14 Ferenc Viktória – Rákóczi Krisztián (szerk.): *Magyar óvodásnak lenni jó! Jelentés a Kárpát-medencei óvodafejlesztési program keretében végzett kutatásról*. Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.: Budapest, 2018.

ahol az iskolaválasztás gyakran identitásalkuk és kompromisszumok eredménye. Ezekben a családokban a szülőknek egyszerre kell mérlegelniük a gyermek nyelvi szocializációját, a többségi társadalomban való érvényesülés lehetőségeit, valamint a kisebbségi kulturális kötődés reprodukálását. A kutatások arra utalnak, hogy a vegyes családok döntései nem kizárólag racionális oktatási megfontolások mentén születnek, hanem erősen befolyásolják őket a családon belüli identitásnarratívák, a rokoni és közösségi elvárások, illetve a jövőbeni mobilitási stratégiák.

A kisebbségi lét sajátossága, hogy az iskola nem pusztán oktatási intézményként jelenik meg, hanem a nyelvi és kulturális reprodukció egyik kulcsintézményeként, ahol a családi döntések hosszú távon határozzák meg a fiatal generáció közösségi beágyazottságát. Az oktatás nyelvének kérdése kulcsfontosságú a külhoni magyarság identitásának továbbörökítése és ezen keresztül a közösségek fennmaradása szempontjából. A magyar iskola kialakítja a gyermek biztos identitását, és segíti abban, hogy szűkebb és tágabb közösségében otthon érezze magát. Ugyanakkor az a gyermek, akit szülei kényszerűségből vagy tudatos döntés eredményeként nem magyar nyelvű intézménybe íratnak, jó eséllyel beolvad a többségi társadalomba. A tanulási nyelv megválasztásának kérdése szélesebb összefüggésben a kisebbségi és többségi nyelvhasználat kérdésébe ágyazódik, amely alapvető hatását az identitás megtartására és az életben való boldogulásra. A gyermekkori nyelvhasználat a külső lehetőségek mellett alapvetően a származó család nyelvi és etnikai viszonyainak függvénye, amit a vegyes házasságok alapvetően befolyásolnak.¹⁵

A korábbi kutatások alapján a szülők iskolaválasztása többdimenziós társadalmi döntésként írható le. A választásokat alapvetően a családi háttér és a mobilitási stratégiák strukturálják, miközben a kisebbségi kontextusban a nyelvi és identitásbeli szempontok is meghatározóvá válnak. Az oktatási pálya már az óvodai intézményválasztás során kijelölődik, ami a folytonosságra törekvő szülői stratégiákat erősíti. A 2016–2020 közötti időszakban megfigyelhető trendek a tudatosabb, biztonságorientált döntések irányába mutatnak, ugyanakkor a családi minták és a társadalmi egyenlőtlenségek továbbra is jelentős hatással vannak az iskolaválasztásra.¹⁶

Az iskolaválasztást meghatározó családi döntésekben kulcs tényező az oktatási infrastruktúrához és szolgáltatásokhoz való hozzáférés. A vizsgálatok rámutatnak arra, hogy a magyar tannyelvű intézmények sok esetben gyengébb kiegészítő szolgáltatásokkal és extrakurrikuláris lehetőségekkel rendelkeznek, illetve a vegyes iskolákon belül is megjelenhetnek erőforrás-elosztási egyenlőtlenségek. Ezek a strukturális különbségek a szülők szemében a minőségi oktatás percepcióját is befolyásolják, és hozzájárulhatnak ahhoz, hogy

15 Fűrész et al. (szerk.), 2024. *Kötélékek*, i. m. 51.

16 Tátrai et al., 2022. *Közoktatási kör(tér)kép*, i. m.

egy csaldok a többségi intézményeket válasszák.¹⁷ Ugyanabból a kutatásból kiderül, hogy a döntési folyamat másik meghatározó eleme a nyelvi környezet és a tanórán kívüli nyelvhasználat. A vegyes tannyelvű iskolákban gyakran tapasztalható nyelvi aszimmetria – például a többségi nyelv dominanciája a hivatalos kommunikációban vagy a feliratokban – olyan hierarchikus viszonyokat hoz létre, amelyek a szülők számára a többségi intézmények „természetesebb” választásának benyomását kelthetik. Ugyanakkor a különálló magyar intézmények megerősíthetik a kisebbségi identitás reprodukcióját, ami sok család számára a magyar tannyelv melletti döntést motiválja. A szülők stratégiáit jelentősen befolyásolják a továbbtanulási esélyekről és a munkaerőpiaci érvényesülésről alkotott elképzelések is; a magyar diákok körében magasabb a lemorzsolódás bizonyos oktatási szinteken, ami részben a többségi nyelvű vizsgák nehézségeivel függ össze. Ez a jelenség a szülők egy részét arra ösztönözheti, hogy már korai szakaszban többségi iskolát válasszanak, abban a reményben, hogy gyermekük könnyebben boldogul majd a többségi nyelvű oktatási rendszerben.

Az identitás továbbadása mellett az iskolaválasztást a szülők iskolázottsága és kulturális tőkje is befolyásolja; a magasabban képzett szülők gyermekeinél gyakoribb az elit vagy továbbtanulás-orientált intézmények választása.¹⁸ Állíthatjuk, hogy a kulturális minták és a családi elvárások közvetetten irányítják az iskolaválasztást. A döntés tehát gyakran egyensúlykeresés az identitás és az integráció között: míg a magyar iskola a kulturális kontinuitást és a közösségi kötődést erősíti, addig a többségi intézmény a társadalmi érvényesülés és a nyelvi integráció ígretét hordozza.

A 15–29 éves külhoni magyar fiatalok nyelvhasználatáról, illetve az általuk látogatott oktatási intézmények tannyelvéről a *Külhoni magyar fiatalok 2020* című kutatási jelentésből tájékozódhatunk. A családi környezetben, gyermekkorban használt nyelv alapvetően befolyásolja az intézményválasztást. A négy vizsgált régióban – Felvidék, Kárpátalja, Erdély, Vajdaság – a válaszadó fiatalok háromnegyede-kilenczede nyilatkozott úgy, hogy gyermekkorában mindig magyar nyelven beszélt. A magyar nyelv gyermekkori használata Vajdaságban volt a legáltalánosabb (90%), és itt találkozunk a legkisebb arányban más, gyermekkorban beszélt nyelvvel is. Erdélyben 86, Felvidéken 84% volt a gyermekkorukban mindig magyarul beszélő fiatalok aránya. Ettől a mintázattól némileg eltér Kárpátalja, ahol a magyar fiatalok háromnegyede nyilatkozott úgy, hogy gyermekkorában mindig magyarul beszélt, ezzel párhuzamosan pedig jellemzőbb volt a vegyes nyelvhasználat.

A tanulási nyelv megválasztásának kérdése szélesebb összefüggésben a kisebbségi és többségi nyelvhasználat kérdésébe ágyazódik, amely alapvető hatású az identitás megtartásában és az életben való boldogulásban. A gyermekkori nyelvhasználat a külső lehetőségek

17 Kiss Tamás – Toró Tibor: *Oktatási monitor I. Kisebbségi jogok a romániai magyar nyelvű oktatásban*. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet: Kolozsvár, 2025.

18 Vita – Veres, 2023. *Változó ifjúság*. i. m.

mellett alapvetően a származó család nyelvi és etnikai viszonyainak függvénye, amelyet a vegyes házasságok alapvetően befolyásolnak.

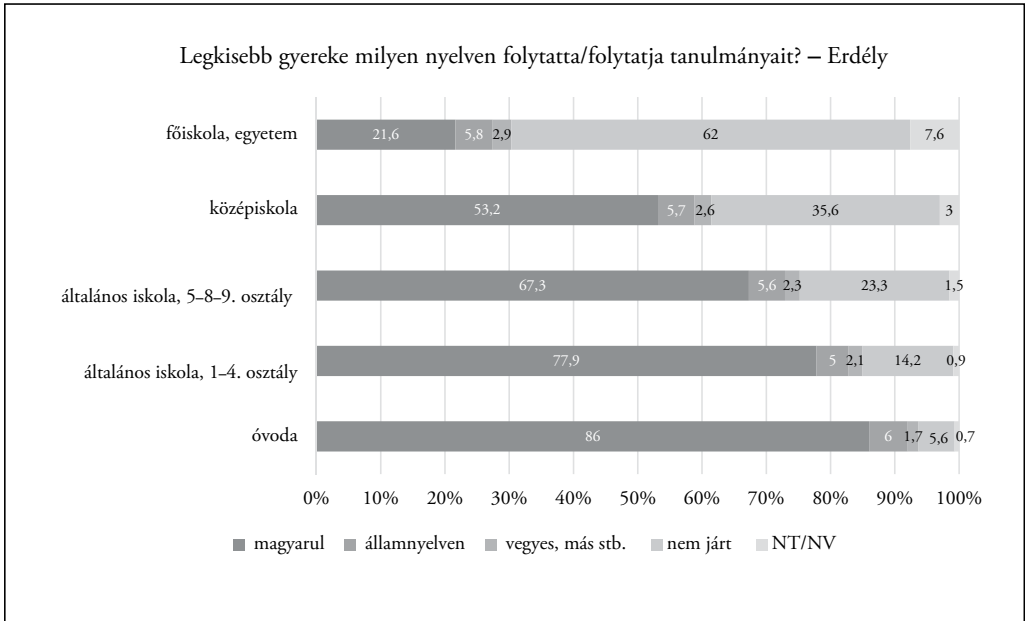
A *Kötélékek* kutatás eredményeinek tükrében megállapíthatjuk, hogy mindhárom vizsgált külhoni közösségben a válaszadók mintegy kilenczede magyar nyelvű óvodai csoportba járt, illetve anyanyelvén végezte általános iskolai tanulmányait. Felvidéken a válaszadók 84, Vajdaságban 88, Erdélyben 90%-a járt magyar nyelvű óvodai csoportba. Az általános iskola alsó tagozata esetében még magasabb arányokkal találkozhatunk: Felvidéken 87, Erdélyben 93, Vajdaságban 95% tanult magyarul. Az általános iskola alsó és felső tagozata között e tekintetben csupán minimális eltérés tapasztalható.

A közép- és felsőfokú oktatás terén már jelentősebbek az eltérések az egyes régiók között: Felvidéken mindössze a válaszadók 58, Erdélyben 69, Vajdaságban 75%-a járt magyar nyelvű középiskolába. A főiskolát, egyetemet végzettek közül csak Vajdaságban és Erdélyben vannak többségben azok, akik magyar nyelven folytatták tanulmányaikat.

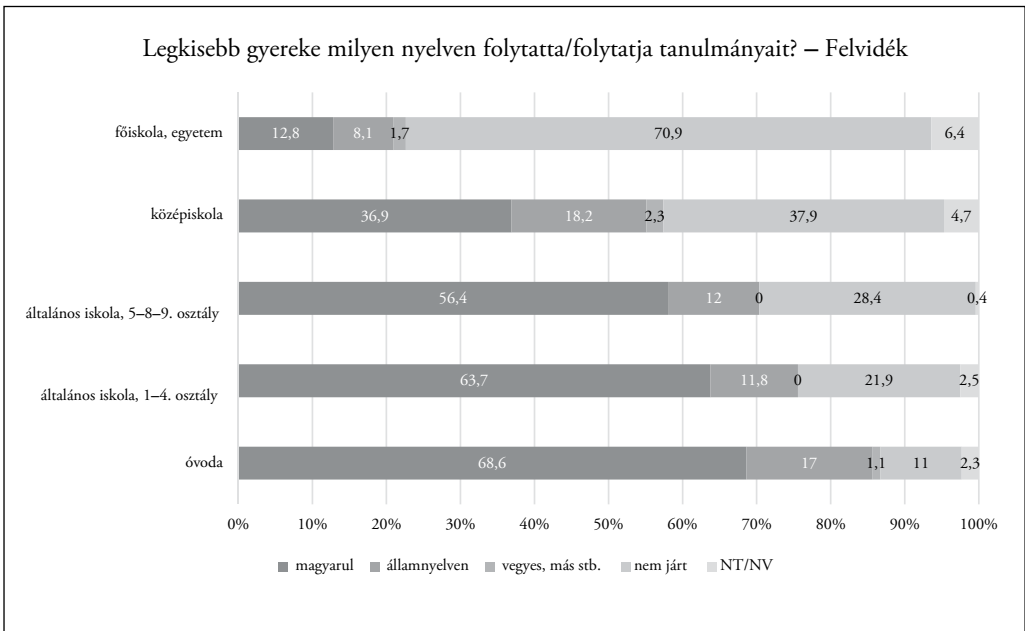
A kutatás eredményei a tendenciákat tekintve egybecsengenek a külhoni magyar fiatalok nemzeti és vallási identitását taglaló korábbi vizsgálatok eredményeivel. A vizsgált külhoni térségek közül a magyar identitás ereje és a továbbörökítés szándéka Erdélyben a legerősebb, Vajdaság egyfajta köztes helyet foglal el, Felvidéken az erősebb asszimilációs folyamatok hatása az eredményekben is érződik. Mindhárom térségről elmondható azonban, hogy a válaszadók túlnyomó többsége számára fontos a magyar nemzeti közösség identitásának, hagyományainak fennmaradása az egyéni döntések szintjén is, ez pedig optimizmusra ad okot a határainkon túlra szakadt magyar közösségek jövőjét tekintve.

Mindez nagyságrendileg megegyezik az óvodai oktatás nyelvének mintázatával. Vajdaságban a fiatalok 92%-a, Erdélyben és Felvidéken 88, illetve 87%-a, Kárpátalján viszont mindössze 63%-a járt magyar nyelvű óvodai csoportba. Kárpátalján a fiatalok 15%-a ukrán, Felvidéken 11%-uk szlovák nyelvű óvodába járt. Az alapfokú oktatás terén megint csak Vajdaságban találkozunk a legmagasabb aránnyal (97%). A magyar nyelvű elemi, illetve általános iskolába járt fiatalok aránya Erdélyben 89%, Felvidéken 85%, Kárpátalján 77% volt. A középfokú oktatási intézményekben szintén a Vajdaságban volt a legmagasabb a magyarul tanulók aránya (93%); Erdélyben 82%, Kárpátalja és Felvidék esetében pedig 71, illetve 72% volt a középfokon kizárólag magyarul tanulók aránya. A felsőoktatás tekintetében a sorrend némileg módosul: a magyarul tanulók aránya Erdélyben a legmagasabb (39%), míg Kárpátalján 27, Vajdaságban 29, Felvidéken mindössze 18% tanul csak magyarul a felsőoktatásban.¹⁹

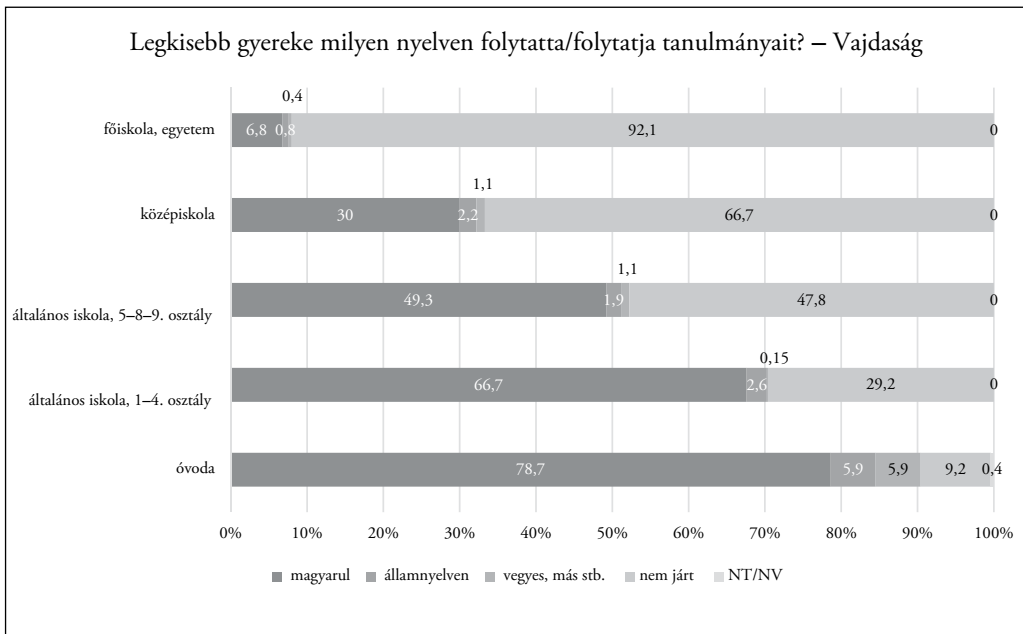
19 Pillók Péter – Kántor Zoltán – Székely Levente – Domokos Tamás: *Külhoni Magyar Fiatalok 2020: Kérdések és válaszok – Fiatalokról, fiataloktól*. Erzsébet Ifjúsági Alap Nonprofit Kft.: Budapest, 2021. 19–20.

3. ábra: Azon erdélyi válaszadók aránya, akiknek a legkisebb gyereke magyarul folytatta tanulmányait

4. ábra: Azon felvidéki válaszadók aránya, akiknek a legkisebb gyereke magyarul folytatta tanulmányait

5. ábra: Azon vajdasági válaszadók aránya, akiknek a legkisebb gyermeke magyarul folytatta tanulmányait

A *Családkutatás* megkérdezettjeinek legkisebb gyermeke által látogatott oktatási intézmény(ek) tannyelvéből következtethetünk a válaszadók anyanyelvi iskolaválasztással kapcsolatos attitűdjeire. Bár az eltérő korösszetétel miatt a minták között torzulások tapasztalhatóak, az anyanyelven és államnyelven történő tanulás arányai jól összevethetőek (a vegyes vagy egyéb nyelven folytatott tanulmányok mindhárom esetben elhanyagolhatóak). Megfigyelhető, hogy mind az öt képzési szinten Felvidéken legmagasabb, Vajdaságban legalacsonyabb az államnyelven tanulók aránya, valamint az államnyelven tanulók aránya az általános iskola alsó tagozatától a felsőoktatásig növekvő tendenciát mutat, összefüggésben a magyar tannyelvű intézmények elérhetőségével és szakkínálatával.

Az anyanyelvű oktatás mint a gyermek jövőjének záloga

Az anyanyelven történő tanulás hatékonysága kapcsán gyakran idézik a nemzetközi szakirodalomban Jim Cummins, a Torontói Egyetem professzorának kutatásait.²⁰ Cummins kiindulópontja az, hogy a kétnyelvűségnek pozitív hatása van a gyermek nyelvi

²⁰ Cummins, James: Linguistic interdependence and the educational development of bilingual children. *Review of Educational Research*, 1979. 49 (2). 222–251.

fejlődésére és tanulmányi eredményére, ugyanakkor leszögezi, hogy ehhez elengedhetetlenek az anyanyelvi alapok. Megállapításai szerint a gyermek anyanyelvi ismereteinek fejlettsége meghatározza a második nyelv tanulására való képességet is, valamint az anyanyelven történő tanulás pozitívan befolyásolja a többségi nyelv iskolai elsajátítását is. Fontos felismerése, hogy a gyermekek anyanyelvismerete a korai iskolaévek alatt sérülékeny, sőt a nem anyanyelvükön tanuló és többségi környezetben élő gyermekek néhány év alatt az anyanyelvükön történő aktív kommunikáció képességét is elveszíthetik, ami kamaszkorra a szülők és a gyermek közötti érzelmi szakadék kialakulásához vezethet. Mindennek elkerülése érdekében Cummins azt javasolja, hogy a szülők a családi háztartásban ragaszkodjanak az anyanyelv használatához, illetve minél több lehetőséget és funkciót teremtsenek a gyermek anyanyelvhasználatára.

Az UNICEF nemzetközi oktatási programját korábban vezető amerikai antropológus-oktató, Sheldon Shaeffer az UNESCO által 2020-ban publikált tanulmányában²¹ megállapítja, hogy az anyanyelvű kora gyermekkori oktatás globális szinten valamennyi tantárgyban jobb tanulmányi eredményekhez és kedvezőbb beiratkozási arányokhoz vezet, valamint csökkenti a tanulók évismétlését és lemorzsolódását. Az anyanyelven történő tanulás a tanulmány szerint továbbá elősegíti a szülői részvételt a gyermekek oktatásában, az anyanyelven, majd később az állam nyelvén és más idegen nyelveken történő folyékony és magabiztos beszédet, olvasást és írást, valamint elősegíti a helyi tudás beemelését a tantermi munkába, ezeken keresztül pedig előmozdítja a nemzeti kohéziót és az integrációt a társadalmi, kulturális és gazdasági életbe. A tanulmány mindezek alapján megállapítja, hogy a kulturális, oktatáshatékony és gyermekjogi szempontok egyaránt azt indokolják, hogy a kisgyermekkori nevelést és oktatást, valamint az írás-olvasás alapjainak elsajátítását anyanyelven kell biztosítani.

Ezeket az eredményeket megerősíti a Világbank 2021-ben publikált tanulmánya is. A közpolitikai ajánlásokat összegző anyag megállapítja, hogy a gyermekek esetében az anyanyelven tanulás nem csupán az otthon, családi körben használt nyelv ismeretét javítja, hanem az egyéb tantárgyakban – például természettudomány, matematika – nyújtott teljesítményt is, illetve megkönnyíti az idegen nyelvek elsajátítását. Emellett fejleszti a kognitív képességeket és jobb eredményeket alapol meg a későbbiekben más nyelven folytatott tanulmányokban is.²²

Bár a fenti megállapítások nem kimondottan a nemzeti kisebbségekre vonatkoznak, azok általános érvényűeknek tekinthetők. A külföldi magyarság politikai és civil

21 UNESCO Office Bangkok and Regional Bureau for Education in Asia and the Pacific: *Mother tongue and early childhood care and education: synergies and challenges*. 2020. Letöltés helye: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374419>; letöltés ideje: 2025. 12. 07.

22 International Bank for Reconstruction and Development / World Bank: *Loud and Clear: Effective Language of Instruction Policies for Learning*. Policy approach paper, 2021. Letöltés helye: <https://www.unicef.org/flnhub/resources/loud-and-clear-effective-language-of-instruction-policies-for-learning>; letöltés ideje: 2025. 12. 07.

érdekképviselete és az anyaországi nemzetpolitika közös feladata az, hogy a lehető legtöbb magyar kötődésű családot hatékony eszközökkel ösztönözze a gyermek jövője és a közösség megmaradása szempontjából egyaránt legjobb döntés meghozatalára.

Összegzés

A külföldi magyar iskolaválasztás kutatása az elmúlt két évtizedben fokozatosan vált a kisebbségkutatás egyik központi témájává. Az anyanyelvi óvoda és iskola a kisebbségi közösségekben nemcsak oktatási, hanem identitásképző szerepet is betölt, ezért a beiratkozási trendek a közösségi reprodukció fontos indikátorai. A magyar identitás továbbadásának fontossága, a partner nemzetisége és a szülő saját iskolai életútja kulcsszerepet játszik a magyar tannyelvű oktatás választásában.

Az oktatási döntések – akár csak a kivándorlás vagy a közösségi részvétel – hosszú távon befolyásolják a közösség reprodukcióját. A szülők döntései meghatározzák, hogy a következő generáció milyen intézményi hálózathoz kapcsolódik, és mennyire marad aktív a magyar közösségi térben. Nemzetpolitikai szempontból a családok támogatása (legyen szó az oktatási-nevelési támogatásról, a külföldi magyar vállalkozók támogatásáról vagy a külföldiekre kiterjesztett Köldökszínór program) kulcsfontosságú, hiszen a szülők döntéseit egyaránt alakítják a helyi intézményi feltételek, a nyelvi és társadalmi hierarchiák, valamint a gyermek jövőjére vonatkozó pragmatikus elképzelések. A különböző támogatások a magyar iskolaválasztás felé billenthetik a bizonytalan szülőket.

A döntési mechanizmusok szintjén kiemelendő az információs csatornák szerepe. A szülők ritkán kizárólag formális mutatók (kompetenciaeredmények, rangsorok) alapján döntenek; gyakran „bizalmi csatornák” működnek: rokonok, barátok, óvodapedagógusok, helyi véleményformálók, egyházi és civil közösségek. Ez különösen ott fontos, ahol a magyar intézmény választása többletköltséggel jár: ha a szülői bizalom meginog, a döntés gyorsan elmozdulhat a többségi irányba. Ugyanez a logika fordítva is igaz: ha a magyar intézmény képes erős minőségjelzéseket és sikernarratívákat felmutatni, akkor a mobilitási stratégia és az identitásstratégia összhangba hozható.

Irodalomjegyzék

Barna Gergő – Kapitány Balázs – Kiss Tamás – Márton János – Toró Tibor (szerk.): *Iskolák veszélyben: Tanulmányok a Székelyföldön kívüli magyar oktatás helyzetéről*. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet: Kolozsvár, 2016.

Bodó Barna – Márton János: Magyar iskolaválasztás Erdélyben. *Kisebbségkutató*, 2012. 21 (3). 418–472.

Cummins, James: Linguistic interdependence and the educational development of bilingual children. *Review of Educational Research*, 1979. 49 (2). 222–251.

Dusa Ágnes Réka – Fűrész Tünde – Pári András: Családkép és családi szerepek értékelése a határon túli magyarok körében. *Kisebbségi Szemle*, 2025. 10 (3). 21–40. DOI: <https://doi.org/10.62153/ksz.2025.3.darftpa>

Engler Ágnes: Párkapcsolat és családtervezés a nemzeti identitás tükrében. *Kisebbségi Szemle*, 2025. 10 (3). 41–60. DOI: <https://doi.org/10.62153/ksz.2025.3.ea>

Ferenc Viktória – Séra Magdolna: Iskolaválasztás Kárpátalján. *Kisebbségkutató*, 2012. 21 (3). 473–513.

Ferenc Viktória – Rákóczi Krisztián (szerk.): *Magyar óvodásnak lenni jó! Jelentés a Kárpát-medencei óvodafejlesztési program keretében végzett kutatásról*. Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.: Budapest, 2018.

Fűrész Tünde – Kántor Zoltán – Székely Levente (szerk.): *Kötelekek – Családkutatás a külföldi magyarok körében*. BGA Zrt – MCC – IKI – KINCS – NPKI: Budapest, 2024.

International Bank for Reconstruction and Development / World Bank: *Loud and Clear: Effective Language of Instruction Policies for Learning*. Policy approach paper, 2021. Letöltés helye: <https://www.unicef.org/flnhub/resources/loud-and-clear-effective-language-of-instruction-policies-for-learning>; letöltés ideje: 2025. 12. 07.

Kiss-Kozma Georgina – Székely Levente: Demográfiai félelmeink: globális népességrobbanás vagy fogyó, elöregedő népesség? *Kisebbségi Szemle*, 2025. 10 (3). 7–20. DOI: <https://doi.org/10.62153/ksz.2025.3.kkgszl>

Kiss Tamás – Toró Tibor: *Oktatási monitor I. Kisebbségi jogok a romániai magyar nyelvű oktatásban*. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet: Kolozsvár, 2025.

Morvai Tünde – Szarka László: A magyar tannyelvű iskolák választása Dél-Szlovákiában. *Kisebbségkutató*, 2012. 21 (3). 536–567.

Papp Z. Attila: Az iskolaválasztás motivációi és kisebbségi perspektívái. *Kisebbségkutató*, 2012. 21 (3) 399–417.

Pillók Péter – Kántor Zoltán – Székely Levente – Domokos Tamás: *Külhoni Magyar Fiatalok 2020: Kérdések és válaszok – Fiatalokról, fiataloktól*. Erzsébet Ifjúsági Alap Nonprofit Kft.: Budapest, 2021. 19–20.

Sullivan Ferenc – Radnai Fanni: Identitás külhonban: magyarságtudat, iskolaválasztás, hitélet. In: Fűrész Tünde – Kántor Zoltán – Székely Levente (szerk.): *Kötelékek – Családkutatás a külhoni magyarok körében*. BGA Zrt. – MCC – IKI – KINCS – NPKE: Budapest, 2024. 51.

Szügyi Éva: Iskolaválasztás a Délvidéken. *Kisebbségkutatás*, 2012. 21 (3). 514–535.

Tátrai Patrik – Ferenc Viktória – Rákóczi Krisztián – Márton János: *Közoktatási kör(tér) kép: A tanulói létszámok változása a Kárpát-medence külhoni magyar közösségeiben a 2010-es években*. Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont – Gondolat Kiadó: Budapest, 2022.

Vita Emese (szerk.): *Fontos döntések – párválasztás és családalapítás külhonban*. Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.: Budapest, 2020.

Vita Emese – Veres Valér (szerk.): *Változó ifjúság a Kárpát-medence országaiban*. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet: Kolozsvár, 2023.

UNESCO Office Bangkok and Regional Bureau for Education in Asia and the Pacific: *Mother tongue and early childhood care and education: synergies and challenges*. 2020. Letöltés helye: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374419>; letöltés ideje: 2025. 12. 07.